

VOKIETIJOS METRAŠČIUI „ANNABERGER ANNALEN ÜBER LITAUEN UND DEUTSCH- LITAUISCHE BEZIEHUNGEN“ – KETVIRTIS AMŽIAUS

Arthur Hermann | C. M. von Weber-Str. 14
D-69245 Bammental, Deutschland
E-mail: arthur@jhermann.de

Tyrimo objektas yra Vokietijoje nuo 1993 m. leidžiamas metraštis „Annaberger Annalen über Litauen und deutsch-litauische Beziehungen“ („Anabergo analai apie Lietuvą bei vokiečių ir lietuvių santykius“). Per 25 metus tradiciniu ir skaitmeniniu būdu paskelbti 26 tomai, kuriuos sudaro 221 autoriaus pateiktų 318 straipsnių, apimančių 7440 puslapių. Rengia ir leidžia iniciatorių grupė Arthur Hermann, Annemarie Lepa, dr. Christina Nikolajew ir dr. Lina Pilypaitytė. Užsakovai yra Baltischer Christlicher Bund (Bonn) ir Litauisches Kulturinstitut (Lampertheim). Nusistovėjo tradicija moksliniams straipsniams kiekvieniame tome skirti du trečdalius puslapių, trečdalį – kitokio pobūdžio publikacijoms. Tyrimų nuolat gausėja. Anksčiau plačiau tyrinėti Vokiečių Ordino ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės santykiai, šiandien daugiau rašoma XIX–XX a. Vokietijos ir Lietuvos ryšių bei kitomis temomis, Rytų Prūsijos, Klaipėdos krašto gyventojų ir paveldo klausimais. Metraščio spausdintinės versijos abonentų yra apie 100, skaitmeninės – tūkstančiai. Metraščio ateitis nėra aiški dėl finansavimo problemų.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: *Annaberger Annalen über Litauen und deutsch-litauische Beziehungen, Annabergo lapelis, Baltisches Jahrbuch, Annabergo suvažiavimai, Lietuvių kultūros institutas, Jazeps Urdze, Arthur Hermann, Annemarie Lepa, Ruth Kibelka, Klaus Barthel, Silva Pocyte.*

26 TOMUS IŠLEIDUS

Šio metraščio išsamus bibliografinis aprašas yra toks: *Annaberger Annalen über Litauen und deutsch-litauische Beziehungen. Rengia ir leidžia Arthur Hermann, Annemarie Lepa, dr. Christina Nikolajew ir dr. Lina Pilypaitytė. Užsakovai: Baltischer Christlicher Bund, (Bonn) ir Litauisches Kulturinstitut (Lampertheim). 1993–2018. Popierinis leidinys ISSN 1614-2608, elektroninis leidinys ISSN 2566-767X. Jo pradžia susijusi su Lietuvos valstybės atkūrimu. Praeito šimtmečio devintajame dešimtmetyje Lietuvos vardas Vokietijoje buvo tariamas su pagarba ir vėl pradėta atsiminti ilgalaikę Vokietijos ir Lietuvos kaimynystę. Tačiau trūko informacijos ir tyrinėjimų apie vokiečių ir lietuvių santykius. Lietuvai dar nesugebant leisti vokiško žurnalo apie abipusius santykius, Pabaltiečių krikščionių studentų sąjungos lietuvių sekcija 1992 m. nutarė pati įkurti tokį metraštį, o jo pirmas tomas pasirodė 1993 m. rudenį. Leidėjų, autorių ir skaitytojų ratas laikui bėgant plėtėsi, leidyba klostėsi be vidinių ir išorinių konfliktų, steigėjai savo pareigas ėjo visus 25 metus. Tik dabar, pasirodžius 26-ajam tomui, dėl amžiaus redaktoriaus pareigų atsisakė Annemarie Lepa, bet dar pasiliko eiti leidėjo pareigas. Mums pasisėkė, kad Europos politinė padėtis visą laiką buvo patvari ir palanki tiek Vokietijai, tiek ir Lietuvai. Tad leidinio gyvybingumas buvo ne vien tik darbštumo, bet ir kantrumo reikalas. Įskaitant šiemet jau išleistą 26-ąjį tomą, visų tomų apimtis siekia 7 440 puslapių, paskelbta 318 straipsnių, kuriuos pateikė 221 autorius.*

Apie metraščio atsiradimą ir jo leidybos istoriją esame jau šį tą patys rašę ir pristatę platesnei publikai¹. Tad kai kurie šiame straipsnyje minimi svarstymai pasikartoja. Tačiau šįkart siekiama plačiau pristatyti užkulisius, daugiau pasvarstyti apie leidinio pradžią ir raidos etapus, jo leidybos struktūrą ir ypatumus, taip pat apie jo autorius, temas ir skaitytojus.

UŽUOMAZGOS

Metraščio užuomazgos susijusios su Pabaltiečių krikščionių studentų sąjunga (toliau – Sąjunga), kuri 2005 m. persivadino į Baltų krikščionių sąjungą. Sąjungos įkūrėjas buvo Lietuvos pilietis, latvių kilmės evangelikų liuteronų kunigas Jazepas Urdze, kuris jau 1938 m. Lietuvoje ir Latvijoje buvo įkūręs

1 HERMANN, Arthur. Metraščiui *Annaberger Annalen* – 20 metų. *Kultūros barai*, 2013, nr. 2, p. 90–93; NIKOLAJEW, Christina. „Annaberger

Annalen“: 25 Jahre 25 Ausgaben. *Annaberger Annalen*, 2018, t. 26, p. 162–170.

ekumeninę krikščionių studentų sąjungą. Jis Sąjungą 1947 m. atkūrė Vokietijoje, pritraukdamas ir estų studentų. Tuo laiku baltų studentų Vokietijoje būta gana daug, tačiau pragyvenimo ir studijavimo sąlygos buvo sunkios, trūko stipendijų ir paramos. Tad Sąjunga pirmiausia nusprendė įkurti būstinę, kurioje nariai galėtų apsigyventi, studijuoti ir veikti laikydamiesi krikščioniškų normų. Karo sugriautame aerodrome prie Bonos nariai savo pastangomis suremontavo vieną pastatą ir įrengė gyvenamas patalpas. Tačiau, įkūrus Vokietijos Federacinę Respubliką, jos vyriausybė pareikalavo pastatą atiduoti, užmokant Sąjungai tik už jo remontą. Su šiais pinigais ir kreditu iš Pasaulio krikščionių studentų sąjungos Ženevoje 1951 m. buvo nupirkta bombų apgriauta vila ant Anabergo kalno Bonoje. Šią vilą studentai ir pagalbinkai atstatė ir įkūrė suvažiavimams skirtas patalpas, o prie rūmų dar įrengė studentų bendrabutį. Iki šiol Sąjungoje gana savarankiškai veikia nacionalinės lietuvių, latvių ir estų sekcijos, o Sąjungos vadovybė rūpinasi bendra veikla, Sąjungos suvažiavimų organizavimu ir santykių palaikymu su Vokietijos ir baltų kraštų institucijomis bei bažnyčiomis. Suvažiavimams skirtos patalpos buvo visada atviros visoms kitoms baltų organizacijoms ir bažnyčioms. Sumažėjus baltų organizacijų renginių, patalpos buvo atvertos ir vokiškoms organizacijoms, taigi čia iki šiol kas savaitgalį vyksta seminarai ir susirinkimai, posėdžiauja įvairios grupės. Kitomis savaitės dienomis kambariai išnuomojami, tik neveikia virtuvė. Baltiškiems renginiams taikomos kainos iki šiol yra mažesnės nei nebaltiškiems. Sąjunga išsilaiko iš pajamų, kurias gauna iš suvažiavimų dalyvių, nuomininkų ir studentų bendrabučio.

Sąjungoje taip pat veikia atskiros pusiau savarankiškos grupės, pavyzdžiui, literatūros ir jaunimo būreliai, įvairūs religiniai junginiai. Ilgą laiką sekcijos leido spaudą, rengdavo tautinius suvažiavimus, kartu su kitomis organizacijomis organizuodavo bendrus suvažiavimus vokiečių kalba. Prie lietuvių sekcijos veiklos nuo septintojo dešimtmečio prisidėjo vokiečių kilmės teisėmis iš Lietuvos į Vokietiją atsikėlęs asmenys. Mat kunigas J. Urdze šalia Sąjungos generalinio sekretoriaus pareigų visą laiką aptarnavo dar ir lietuviškas evangelikų parapijas, kur kaip tik būrėsi naujieji atvykėliai. Šie, tarp kitko, atgaivino lietuvių literatūros būrelį², kuris ėmėsi reguliariai leisti „Annabergo lapelį“. Lietuvių sekcija ilgą laiką rengdavo gerai lankomus lietuviško jaunimo suvažiavimus, kuriuose dalyvaudavo ir Vokietijoje tebeveikiančios Vasario 16-osios gimnazijos mokiniai. Ne vienas iš jų, baigęs gimnaziją, Anabergo studentų bendrabutyje apsigyveno.

Svarbu pabrėžti, kad Sąjungoje visą laiką buvo įprasta skatinti ir paremti jos narių ir grupių iniciatyvas. Skirtingos nuomonės buvo toleruojamos ir net geidžiamos. Tarp vadinamųjų *dipukų* (angl. *displaced persons*) kilus ginčui dėl ryšių su sovietine Lietuva, Sąjunga pasisakė už tiesioginius ryšius, nevengiant net

kontaktų su sovietinėmis kultūrinėmis organizacijomis. J. Urdze mėgo sakyti, kad tikintiesiems nereikia nieko bijoti, jis pats dažnai vykdavo į Lietuvą ir Latviją, kur aplankydamas net parapijas už Rygos ir Vilniaus ribų. Jo pastangomis retkarčiais pavykdavo į Anabergą iš Lietuvos ir Latvijos pasikviesti dvasininkų ir kultūrininkų. Senjorui J. Urdzei 1985 m. mirus ir perėmus Sąjungai vadovauti jo sūnui sociologui Andrejui Urdzei, Anabergo atvirumas ir judrumas dar sustiprėjo, ypač pradėjus braškėti sovietų imperijai. Nuo 1983 iki 1989 m. Sąjunga leido visų baltų metraščių „Baltisches Jahrbuch“, kurių redagavo Daiva Urdze, Andrejus Urdze ir Arthuras Hermannas. Jame buvo išsamiai informuojama apie išsilaisvinimo judėjimus baltų kraštuose. Po 1988 m. Anaberge dažnai lankėsi ir apsistodavo baltų judėjimo vadovai, turį reikalų su Vokietijos vyriausybe ir parlamentu Bonoje. Lemiamais 1990–1991 m. A. Urdze veikė kaip pusiau oficialus Latvijos atstovas Bonoje. Dėl Sąjungos užsiangažavimo politikoje neliko nei laiko, nei jėgų toliau tęsti bendro baltų metraščio leidimą. Visgi rengiant šį metraščių įgyta patirtis labai pravertė pradėjus leisti tik Lietuvai skirtą metraščių.

Tuo laiku pakito ne tik Sąjungos veikla. Pasikeitus politinėms sąlygoms teko naujai persvarstyti ir ikišiolinius lietuvių sekcijos darbus bei ieškoti kitų atsinaujinimo būdų. 1992 m. nustojo veikti Lietuvių literatūros būrelis. Tapo beprasmiška toliau leisti lietuviškąjį „Annabergo lapelį“, nes buvo galima įsigyti aukštesnio intelektualinio ir informacinio lygio spaudos iš Lietuvos. Tokiomis aplinkybėmis subrendo mintis pradėti leisti vien tik Lietuvai ir vokiečių bei lietuvių santykiams skirtą metraščių. Jau paskutiniame 23-iajame „Annabergo lapelio“ numeryje, kuris pasirodė 1992 m. gruodį, šalia lietuviško pavadinimo nurodytas ir naujasis vokiškas pavadinimas „Annaberger Annalen“. Šiame numeryje šalia lietuviškų straipsnių yra paskelbti penki ilgesni straipsniai vokiečių kalba. Tad žurnalo kaita kalbos požiūriu iš lietuviško į vokišką vyko palaipsniui. 1993 m. pradėjus leisti vokiškąjį „Annaberger Annalen“, pirmame tome dar nurodyta, kad tai yra kartu 24-asis „Annabergo lapelio“ numeris.

METRAŠČIO YPATUMAI

Išivija Lietuvos problemoms skirtą vokišką žurnalą leisti rengėsi ilgakai. Priminsiu, kad 1955–1991 m. vokiečių kalba ėjo informacinis biuletenis „ELTA-Pressedienst“, kuriame buvo skelbiamos tik trumpos žinios.

2 HERMANN, Arthur. Reikia leisti mirti tam, kam yra skirta mirti. Lietuvių literatūros būrelis Vokietijoje ir jo ryšiai su rašytojais. *Varpai. Alma-*

nachas, 2001, p. 238–243; HERMANN, Arthur. Annaberger Litauischer Literaturkreis 1976–1992. *Annaberger Annalen*, 2012, t. 17, p. 134–144.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, biuletenis nustojo eiti. Tačiau kaip tik tuo laiku ypač išaugo vokiečių susidomėjimas Lietuva ir atsirado didelė lietuviškos informacijos paklausa. Net prasilavinę vokiečiai nedaug ką žinojo apie Lietuvą, nebent tiek, kad lietuviai ilgai nesileido krikštytis, kad šiek tiek lietuvių gyvena Rytų Prūsijoje ir kad lietuviai po Pirmojo pasaulinio karo užėmė Klaipėdos kraštą. Tad laikas leisti vokišką žurnalą apie Lietuvą buvo visiškai pribrendęs. Metraštis greitai sulaukė didelio dėmesio. Su kiekvienu numeriu augo jo apimtis, didėjo straipsnių skaičius. Pirmas tomas teturėjo tik 10 straipsnių ir buvo iš viso 147 puslapių apimties, o po devynerių metų tomai išaugo iki 15–20 straipsnių, kurie iš viso sudarė 300 puslapių teksto. Vienas kitas tomas priartėjo net prie 500 puslapių. Didėjantis autorių, turinčių mokslinius laipsnius ir einančių pareigas universitetuose, skaičius rodė, kad metraštis pelnė mokslininkų įvertinimą ir palaikymą. Nors leidėjai niekada nesiekė išimtinai mokslinio žurnalo statuso, visgi jie dėjo daug pastangų užmegzti ryšius su mokslo darbuotojais ir iš jų gauti reikšmingų publikacijų. Šalia mokslinių straipsnių mes iki šios dienos taip pat skelbiame įdomesnes biografijas, atsiminimus ir rimtesnes žurnalistinio pobūdžio apžvalgas. Nustatėme tradiciją moksliniams straipsniams kiekviename tome skirti maždaug du trečdalius puslapių, o trečdalį – kitokio pobūdžio publikacijoms.

Laikui bėgant daugėjo ir leidėjų. Nuo 2003 m. Arthuriui Hermannui ir Annet Marie Lepai pradėjo talkinti jau Vokietijoje gimusi dr. Christina Nikolajew, o 2014 m. prisijungė Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo laikotarpio migrantė dr. Lina Pilypaitytė. Ji baigė mokslus Vokietijoje. Nors daugumą darbų atlieka patys leidėjai, žurnalui svarbūs yra ir vertėjai, ir lektoriai, kurie patikrina vertimų kalbą. Čia reikia paminėti daugiausia dirbusius arba talkinusius Irmelą Hermann, Gerhardą Lepą, Uwę Hechtą, prof. dr. Manfredą Kleiną ir Gerhardą Neubacherį.

Vis dažniau Lietuvos autoriai teiraujasi, ar įteikti straipsniai prieš paskelbiant recenzuojami. Ši interesą lemia tai, kad Lietuvoje iš mokslininkų reikalaujama savo darbus publikuoti tik recenzuojamuose mokslo žurnaluose. Deja, mes gautų straipsnių nerenzuojame, nes tai pareikalautų ne tik dar daugiau redakcinio darbo, bet ir lėšų. Be to, įvertinti lietuviškos tematikos tyrimus Vokietijoje būtų sunku dėl specialistų trūkumo. Taigi kol kas nematome būtino reikalo recenzuoti straipsnius, ypač todėl, kad netrūksta kritiškų atsiliepimų apie prievartinį autorių kompetencijos tikrinimą. Niekam ne paslaptis, kad net ir recenzuoti straipsniai ne visada įneša vertingą indėlį į mokslą. Dažnai recenzentai, vertindami kolegų straipsnius, vengia kritiškų atsiliepimų, o jaunųjų mokslininkų straipsniai jų sulaukia nepalyginamai daugiau ir griežtesnio tono. Žinoma, be susipažinimo su straipsniais neapsieiname ir mes. Gavusi straipsnius, redakcija

juos perskaito ir atsižvelgia į nurodytus šaltinius bei autorių argumentaciją. Kartais tenka kai kurių straipsnių atsisakyti. Per praėjusius 26 metus esame gražinę straipsnius, kurių autoriai nekritiškai rėmėsi vien tik Vokietijos arba Lietuvos saugumo organų duomenimis, jų nelygindami su kitais šaltiniais. Retkarčiais redakcijai tenka su autoriais padiskutuoti dėl vieno ar kito argumento, rasti bendrus sprendimus. Tačiau iš esmės laikomės principo, kad už turinį pirmiausia atsako pats autorius. Iki šiol skaitytojai nesiskundė metraščio „Annaberger Annalen“ turiniu, nors esame paskelbę įvairių straipsnių, kurie gana skirtingai įvertino tą patį įvykį. Vokietijos ir Lietuvos tyrinėtojai ypač ilgai gana skirtingai apibūdino įvykius, susijusius su Klaipėdos krašto istorija ir likimu. Tačiau dabar abiejų pusių argumentacijos labai suartėjo. Galime konstatuoti, kad šiandieninėse rimtesnėse studijose didesnio teiginių ir apibendrinimų skirtumo nematyti arba tai išreiškiama mandagiu nuomonių pasikeitimu.

LEIDYBA

Įkurdami metrašį „Annaberger Annalen“, orientavomės į Sąjungos tradiciją, kad joje veikiančios grupės dirba savarankiškai. Didesnės grupės net turi savo kasą ir atsakingus asmenis. Todėl metraščio steigėjai žurnalo antraštyje pasivadino leidėjais, o Pabaltiečių krikščionių studentų sąjunga tapo užsakove. Nuo 2003 m. prie užsakovų prisidėjo dar ir Lietuvių kultūros institutas. Tokia padėtis suteikia leidėjams daug laisvės, tačiau kartu jie perima visą atsakomybę ir finansinę riziką, nes užsakovai leidybos neapmoka. Metraštis išsilaiko iš savo pajamų, kurias gauna iš prenumeratorių. Sąjunga sumokėjo tik už pirmo tomo spausdinimą ir platinimą, nuo kito tomo žurnalą mes leidžiame savomis lėšomis. Tiesa, mus du kartus finansiškai parėmė Lietuvių kultūros institutas, išprašęs lėšų iš Heseno krašto paramos fondo vieno tomo spausdinimui, o kitą kartą Heseno kraštas išmokėjo mūsų suorganizuoto suvažiavimo pranešėjams honorarus. Didelę vienkartinę pagalbą taip pat suteikė Vokietijos ambasada Vilniuje, paruošdama kompaktinį diską su suskaitmenintais pirmaisiais 14 žurnalo tomų, kuriuos paskelbėme mūsų internetinėje svetainėje.

Mūsų tiesioginių pajamų užtenka tik naujam tomui išspausdinti ir išplatinti, bet jų nepakanka užmokėti už darbą redaktoriams, vertėjams, autoriams ir kitiems pagalbininkams. Todėl didelę dalį darbų atlieka patys leidėjai. Jie yra ne tik redaktoriai, bet ir vertėjai, maketuotojai ir atspausdintų numerių pakuotojai. Pajamų iš prenumeratorių sumažėjo, kai 2003 m. įrengėme prieigą internete, leidžiančią ten tekstus nemokamai skaityti ir nusikopijuoti. Vienu laiku svarstėme galimybę leisti naudotis mūsų elektroniniu leidiniu tik asmenims, kurie

užsiregistruotų ir susimokėtų. Bet, pasitarę su kitais panašių žurnalų leidėjais, nutarėme palikti laisvą naudojimąsi, nes tai labai padidina vartotojų skaičių.

Viso pasaulio elektroniniai mokslo žurnalai Vokietijos bibliotekose yra surinkti suvestiniame kataloge *Elektronische Zeitschriftenbibliothek* (EZB). Jame yra ir mūsų metraštis. Žurnalų paieška čia atliekama ne tik pagal pavadinimą, bet ir pagal jų paskirtį. Visos bibliotekos gali naudotis EZB paslaugomis adresu <http://ezb.uni-regensburg.de/>.

Leidėjai popierinio leidinio formato buvo apsisprendę atsisakyti nuo 2017 m. ir pasitenkinti tik elektroniniu. Tačiau apklausus prenumeratorius paaiškėjo, kad daugiau nei pusė jų nori ir toliau gauti popierinį leidinį. Todėl galutinai nusprendėme mūsų žurnalą palikti gyvuoti tradiciniu būdu ir ateityje publikuoti abiem formatais, bet popierinį leidinį siūšime tik tiems, kurie jo primygtinai geidžia. Taip nuo 26-ojo tomo sumažinsime popierinio leidinio tiražą iki 80 egzempliorių, o kartu gerokai sumažės ir darbo sąnaudos, reikalingos išsiųsti leidinį.

AUTORIAI IR TEMOS

Didžiausiu turtu laikome autorius, nes be jų straipsnių nebūtų žurnalo. Iš pradžių nuogaustavome, ar mums pavyks gauti užtektinai straipsnių, kadangi leidinio tematika yra gana siaura. Tačiau greitai paaiškėjo, kad yra nemažai autorių, rašančių apie vokiečių ir lietuvių santykius, tik juos reikia surasti ir suburti. Dabar maždaug trečdalį straipsnių pasiūlo patys autoriai, dalis straipsnių savaime atsiranda nuolat susirašinėjant su jau pažįstamais tyrinėtojais ir žinant, prie kokių temų jie tuo laiku darbuojasi, o dalį straipsnių užsako patys. Dedame pastangų surasti jaunų tyrinėtojų, ypač doktorantų, jau išigilinusių į pasirinktą temą. Taip su laiku susidarė gana išpūdingas daugiau kaip 200 autorių kolektyvas, teikiąs viltį, kad ir ateityje netrūks medžiagos. Didesnę autorių dalį sudaro vokiečiai, bet pastaruoju metu didėja ir lietuvių autorių skaičius. 2014 m. tomui rašė 6 vokiečiai ir 3 lietuviai, 2015 m. tomui – 14 vokiečių ir 5 lietuviai, 2016 m. tomui – 9 vokiečiai ir 5 lietuviai, 2017 m. tomui – 7 vokiečiai ir 6 lietuviai, o 2018 m. jau dominavo autoriai iš Lietuvos: 8 lietuviai ir 7 vokiečiai. Žinoma, mums yra patogiau gauti vokiškai parašytus straipsnius, nes lietuviškus mums tenka patiems išsiversti, neįstengiamo samdyti profesionalių vertėjų. Mūsų laimei, Vokietijoje mokslininkai dar neverčiami skelbti savo straipsnių tik specializuotuose recenzuojamuose mokslo žurnaluose, tad autoriai gali laisvai pasirinkti, su kuriais žurnalais jiems bendradarbiauti.

Leidėjams ir redakcijai yra labai svarbu palaikyti gyvus asmeninius kontaktus su autoriais ir bent dalinai su skaitytojais. Todėl korespondencija su jais yra

vienas iš mūsų svarbiausių užsiėmimų. Šalia to nuo 2000 m. kas trečius metus organizuojame autorių ir skaitytojų savaitgalį su paskaitomis ir diskusijomis žurnalo turinio ir leidybos klausimais. Nors negalime pasigirti dideliu dalyvių skaičiumi (vidutiniškai atvyksta tik apie 25–30 asmenų), tačiau suvažiavimai labai pagyvina išorinius ryšius ir suteikia galimybę leidėjams pajusti, kokios temos domina skaitytojus. Skaitytojai gali kalbėtis ir diskutuoti su atvykusiais autoriais. Tokių renginių tradiciją norėtume tęsti, tačiau mūsų silpnėjanti finansinė padėtis gali tam sutrukdyti. Iki šiol sugebėdavome su užsakovų parama pakviestiems paskaitininkams iš dalies sumokėti už kelionę ir dviejų dienų pragyvenimą Anabergo rūmuose. Tai mums kainuoja apie 1 000 eurų. Visi kiti dalyviai, net ir rengėjai išlaidas apmoka patys. Šiemetinių, jau šeštąjį, suvažiavimą teko finansuoti iš mūsų kasos, ir jau dabar matome, kad teks tokių renginių atsakyti, jei kitiems suvažiavimams nesulauksime rėmėjų paramos.

Metraščio pavadinimas lyg ir sakytų, kad jo turinys pristato dabartinę Lietuvos padėtį, politiką, kultūrą, ūkį ir apskritai šio krašto gyvenimą. Iš tikrųjų metraštis tokias temas gvildena retai, nes laikomės nuomonės, kad skelbti tokias žinias ir analitinius straipsnius yra daugiau Lietuvos vyriausybės reikalas, tiksliau sakant, jos ministerijų ir institutų. Mes pasitenkiname beveik vien tik straipsniais apie vokiečių ir lietuvių santykius, ypač apie jų istorinių ir kultūrinių ryšių aspektus. Šiuos santykius Vokietijoje taip pat tyrinėja Herderio institutas Marburge, kuris leidžia žurnalą „Zeitschrift für Ostmitteleuropa-Forschung“, Šiaurės rytų institutas (*Nordost-Institut*) Liuneburge, leidžiantis žurnalą „Nordost-Forschung. Zeitschrift für Regionalgeschichte“, be to, tokias temas nagrinėja įvairūs universitetų seminarai. Tačiau jų visų tyrinėjimo laukas yra kur kas platesnis, apimantis visą Rytų arba Vidurio Europą, tad Vokietijos ir Lietuvos santykiams ten neskiriama ypatingo dėmesio. Tai ir buvo viena iš svarbiausių priežasčių, kodėl mes pradėjome leisti mūsų metraštį.

Akivaizdžiai matome, kad per pastaruosius 25 metus vokiečių ir lietuvių santykių tyrinėjimų nuolat gausėja. Anksčiau plačiau tyrinėti tik Vokiečių Ordino ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės santykiai, o šiandien vis daugiau rašoma apie Mažosios Lietuvos lietuvių padėtį, tarpukario Klaipėdos krašto problematiką ir ypač apie vokiečių ir lietuvių literatūrų bei kultūrų sąlyčius. Tokių tyrinėjimų galėtų ateityje net daugėti, nes į Vokietiją atvyksta vis daugiau studentų iš Lietuvos, daugėja jaunų lietuvių mokslininkų Vokietijos mokslo institucijose. Taip pat atsiranda daugiau ir vokiečių mokslininkų, kurie gilinasi į su Lietuva susijusias temas. Nors vis dar negalime pavyti vokiečių interesų Latvijai ir Estijai masto, nes vokiečiai šiose šalyse labai ilgai sudarė valdančiųjų

Metraščio rengėjų, leidėjų ir skaitytojų suvažiavimo dalyviai. Svarbiausi metraštininkai: pirmoje eilėje iš kairės: 4) Irmela Hermann, 5) Arthur Hermann; antroje eilėje: 1) Annemarie Lepa, 2) dr. Lina Pilypaitytė, 3) prof. dr. Manfred Klein, 4) dr. Christina Nikolajew; trečioje eilėje: 1) prof. dr. Dietmar Willoweit, 3) dr. Vincas Bartusevičius, 4) prof. dr. Helmut Jenkis. Anabergo rūmai, 2014 m. kovo 1 d. Nuotrauka Manfredo Heibutzki'o

sluoksnių, bet tarptautiniuose baltų kraštams skirtuose suvažiavimuose jau netrūksta aktualių pranešimų ir Lietuvos klausimais.

Peržvelgus visus mūsų metraščio tomus galima įsitikinti, kad esame paskelbę nemažą straipsnių apie tarpukario Klaipėdos krašto padėtį, daug rašyta apie lietuvių tautinės mažumos gyvenimą Rytų Prūsijoje ir apie Lietuvos vokiečius. Tiesa, pastaroji tema lyg ir praranda aktualumą, kadangi ši gyventojų grupė niekuomet neturėjo didesnės svarbos Lietuvai. Palyginti daug straipsnių esame paskelbę apie iškilias asmenybes, pavyzdžiui, apie Kristijoną Donelaitį, Christianą Gottliebą Mielckę ir kitus lituanistus Rytų Prūsijoje. Net septyni metraščio tomai buvo teminiai: 1999-ųjų skirtas Karaliaučiaus sričiai po Antrojo pasaulinio karo, 2002-ųjų – Lietuvos literatūrai, 2008-ųjų – Klaipėdos krašto religinei kultūrai, 2011-ųjų – Lietuvos vokiečiams, 2013-ųjų – Klaipėdos kraštui, 2014-ųjų – K. Donelaičiui ir 2017-ųjų – vokiečių ir lietuvių literatūriniais ryšiams. Tris tomus parengė kviestiniai specialistai: 1999-ųjų – Rutha Kibelka, 2002-ųjų – Klausas Barthelis ir 2008-ųjų – Silva Pocyte. Visus kitus tomus sudarė patys leidėjai. 2010-ųjų tome buvo paskleista informacija apie projektą surinkti 1958–1965 m.

iš Lietuvos į Vokietiją atvykusių vokiečių kilmės asmenų atsiminimus, norint daugiau sužinoti apie jų 1945–1948 m. sugražinimą iš Vokietijos į Lietuvą, jų gyvenimą sovietinėje Lietuvoje, jų pakartotinį išleidimą į Vokietiją ir išsikūrimą šiame krašte³. Deja, į šią užklausą reagavo tik šeši asmenys, kurie į Vokietiją atvyko dar būdami vaikai arba jaunuoliai. Visi jie priklauso Lietuvos vokiečių grupei. Klaipėdos krašto senbuviai į šį projektą iki šiol nereagavo.

SKAITYTOJAI

Rašyti apie metraščio skaitytojus yra gana komplikauta, kadangi nieko nežinome apie tuos, kurie skaito elektroninį leidinį, o tokių kiekvienais metais yra tūkstančiai. Tad iš esmės kažkiek turime žinių tik apie tuos, kurie prenumeruoja popierinį leidinį. Pusę jų sudaro buvusieji Rytų Prūsijos gyventojai ir jų palikuonys, buvę klaipeidiškiai ir Lietuvos vokiečiai. Visi kiti yra asmenys, kaip nors susiję su Lietuva: mokslininkai ir kiti tyrinėtojai, žurnalistai ir net turistai. Šiuo metu plėtojami ryšiai tarp vokiečių ir lietuvių, daugėja miestų partnerysčių ir prekybinių kontaktų. Tad daugėja prenumeratorių, kuriuos su Lietuva sieja jau ne tik nostalgija. Mūsų metraštis Lietuvoje dėl nedidelio vokiečių kalbos paplitimo nesulaukia plataus atgarsio, nors nemažą mūsų autorių dalį sudaro lietuviai tyrinėtojai. Palyginti mažai jį skaito ir naujieji atvykėliai iš Lietuvos, nes dauguma jų į Vokietiją atvyko dėl geresnio uždarbio, vokiečių ir lietuvių santykiai bei kultūra kol kas jiems dar nėra itin aktuali.

APIBENDRINIMAS

Įkūrę ir jau 26 metus rengdami metrašį „Annaberger Annalen“, leidėjai siekia Vokietijoje ir kitose vokiškai skaitančiose šalyse padidinti žinojimą apie Lietuvą, ypač apie ilgalaikę vokiečių ir lietuvių kaimynystę. Kartu norime atkreipti ir Lietuvos žmonių dėmesį į šią šalį ir paskatinti juos nepamiršti Vokietijos bei vokiečių įtakos lietuvių istorijai ir kultūrai. Stengiamės skelbti objektyvius ir visapusiškus tyrinėjimus, nevengdami kritiško žvilgsnio. Siekiame palaikyti kontaktus su įvairiais tyrinėtojais ir institucijomis, sekame spaudą ir suteikiame informaciją tiems, kurie kreipiasi į mus. Mes griežtai nesilaikome mokslinių institucijų leidybinės veiklos metodų, todėl nevengiame ir atsiminimų žanro bei apibendrinamųjų žurnalistinių apžvalgų, kadangi jos sulaukia

³ HERMANN, Arthur. Vieta tarp dviejų kėdžių. Vokiečių repatriantai Lietuvoje 1945–1965 m. *Kultūros barai*, 2016, nr. 5, p. 71–77.

net didesnio skaitytojų susidomėjimo. Išsilaikome iš savo pajamų, visus darbus atliekame patys, veikiamo visuomeniniais pagrindais. Mūsų žurnalo tąsa negarantuota. Įkurdami metraščių steigėjai turėjo vilties, kad, Lietuvos valstybei sustiprėjus, kada nors jos institucijos pačios įkurs panašaus turinio ir paskirties žurnalą. Ta viltis rusena ir dabar, nes leidėjų jėgos nepaliaujamai silpsta. Šiuo metu Vokietijoje lyg ir nėra kam perimti mūsų leidinio leidybos. Lietuvių sekcija vis mažėja, Sąjungoje vyksta narių kartų ir vadovybės kaita. Pirmenybė teikiama suvažiavimų būstinės išlaikymui. Vienas iš leidinio užsakovų – Lietuvių kultūros institutas – jau beveik sustabdė savo veiklą ir dabar tik tęsia archyvo priežiūrą. Kito galimo partnerio – Vokietijos lietuvių bendruomenės – veikla sutelkta į išeivijos lietuviybės išlaikymą. Vokietijos mokslinėms institucijoms vokiečių ir lietuvių santykiai yra tik viena iš daugelio veiklos sričių. Mūsų supratimu, vokiečių ir lietuvių santykiai yra svarbesni Lietuvai nei Vokietijai, tad Lietuvos pareiga būtų rūpintis jų palaikymu ir jų tyrinėjimais. Per visą atkurtos nepriklausomybės laikotarpį gana gausiai pasipildė lietuvių mokslininkų, susipažinusių su aptartų santykių problemomis, gretos. Jie turėtų dėti pastangas įkurti šiai temai skirtą naują žurnalą. Ar negalėtų, pavyzdžiui, Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas kartu su Lietuvos literatūros ir tautosakos institutu imti leisti tokį žurnalą? Neabejotinai mokslui būtų nuostolis, jei, nustojus gyvuoti mūsų metraščių, Vokietijos ir Lietuvos santykių tyrinėjimams neatsirastų tinkamo įpėdinio ir darbų tradicijos tąsos.

„Knygotyroje“ jau esu rašęs apie Lietuvių kultūros instituto biblioteką, kuri 2016 m. buvo perduota Berlyno valstybinei bibliotekai. Straipsnyje apgailestavau dėl į ją įdėto triūso, energijos ir ilgamečio darbo, neturint tinkamų sąlygų, finansavimo, vartotojų palaikymo ir paklausos⁴. Ne mažiau darbo reikalauja ir šio metraščio leidimas. Visgi nedrįsčiau dėl šio triūso apgailestauti. Metraštinis yra gana plačiai skaitomas ir gerai vertinamas. Net ir mūsų leidiniui „Annaberger Annalen“ nustojus eiti, išliktų jo straipsniai, kurie bent kuriam laikui nepraras savo vertės.

Šaltiniai ir literatūra

1. Annaberger Annalen über Litauen und deutsch-litauische Beziehungen. 1993–2018. [žiūrėta 2018 m. rugsėjo 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.annaberger-annalen.de/>>
2. HERMANN, Arthur. Annaberger Litauischer Literaturkreis 1976–1992. Annaberger Annalen, 2012, t. 17, p. 134–144.
3. HERMANN, Arthur. Metraščių Annaberger Annalen – 20 metų. Kultūros barai, 2013, nr. 2, p. 90–93.
4. HERMANN, Arthur. Reikia leisti mirti tam, kam yra skirta mirti. Lietuvių literatūros biurelis

- Vokietijoje ir jo ryšiai su rašytojais. Varpai. Almanachas, 2001, p. 238–243;
5. HERMANN, Arthur. Vieta tarp dviejų kėdžių. Vokiečių repatriantai Lietuvoje 1945–1965 m. Kultūros barai, 2016, nr. 5, p. 71–77.
6. HERMANN, Arthur. Vokietijos Lietuvių kultūros instituto biblioteka perduota Berlyno valstybinei bibliotekai. *Knygotyra*, 2017, t. 68, p. 343–348.
7. NIKOLAJEW, Christina. „Annaberger Annalen“: 25 Jahre 25 Ausgaben. *Annaberger Annalen*, 2018, t. 26, p. 162–170.

EIN VIERTELJAHRHUNDERT „ANNABERGER ANNALEN
ÜBER LITAUEN UND DEUTSCH-LITAUISCHE
BEZIEHUNGEN“

Arthur Hermann

Zusammenfassung

Das Jahrbuch „Annaberger Annalen“ ist die einzige deutschsprachige Zeitschrift über Litauen, vor allem über deutsch-litauische Beziehungen. Es ist entstanden aus der Tätigkeit des Baltischen Christlichen Studentenbundes, der 2005 in Baltischen Christlichen Bund umbenannt wurde. Das Jahrbuch ersetzte die litauischsprachige Zeitschrift „Annabergo Lapelis“, die von 1974 bis 1992 von der Litauischen Sektion des Bundes herausgegeben wurde. Das wieder erwachte Interesse der Deutschen an das unabhängig gewordene Litauen und die Erinnerung an die siebenhundertjährige deutsch-litauische Nachbarschaft begünstigten die Umstellung auf eine deutschsprachige Zeitschrift. Da Anfang der neunziger Jahre Litauen noch nicht in der Lage war, eine solche Zeitschrift herauszugeben, fühlte sich die Litauische Sektion des Bundes verpflichtet, sie selbst in die Hand zu nehmen. Den Herausgebern gelang es, innerhalb weniger Jahre immer mehr sachkundige Autoren für das Jahrbuch zu gewinnen und einen festen Bezieherkreis zu bilden. Die seit 1993 erschienenen 26 Jahressbände haben mittlerweile einen Gesamtumfang von 7.440 Seiten erreicht, die 318 Beiträge von 221 Autoren beinhalten.

Die Struktur der Herausgeberschaft des Jahrbuchs ist, im Vergleich zu herkömmlichen Zeitschriften, ungewöhnlich. Der Baltische Christliche Bund und das Litauische Kulturinstitut fungieren hier nicht als Herausgeber, sondern lediglich als Auftraggeber. Herausgeber waren lange Zeit die Gründer der Zeitschrift Arthur Hermann und Annemarie Lepa, 2003 kamen Dr. Christina Nikolajew und 2014 Dr. Lina Pilypaitytė hinzu. Die Herausgeber haben dadurch die volle Freiheit bei der Zusammenstellung des Jahrbuchs, aber gleichzeitig tragen sie auch die Verantwortung für die Zeitschrift und das finanzielle Risiko. Das Jahrbuch hat ein eigenes Konto und erhält sich ausschließlich von den Einnahmen, die durch den Verkauf der Printausgabe entste-

4 HERMANN, Arthur. Vokietijos Lietuvių kultūros instituto biblioteka perduota Berlyno

valstybinei bibliotekai. *Knygotyra*, 2017, t. 68, p. 343–348.

hen. Die Herausgeber, die zugleich die Redaktion bilden, wie auch die Übersetzer, Lektoren und andere Helfer arbeiten unentgeltlich, denn die Einnahmen reichen lediglich für den Druck und Versand der nächstfolgenden Ausgabe. Auch die Autoren erhalten kein Honorar. Neben der Printausgabe wird seit 2003 auch eine Onlineausgabe erstellt, so dass alle Bände des Jahrbuchs auf der Homepage www.annaberger-annalen.de unentgeltlich einzusehen sind. Unsere Onlineausgabe ist auch in der Datenbank „Elektronische Zeitschriftenbibliothek“ (EZB), die alle wissenschaftliche Zeitschriften in den deutschen wissenschaftlichen Bibliotheken umfasst, aufgeführt.

Die Themen der Beiträge von AA konzentrieren sich weitgehend auf deutsch-litauische staatliche und kulturelle Beziehungen. Besonders viele Beiträge beschäftigen sich mit der litauischen Minderheit und der lituanistischen Pflege in Ostpreußen, dem Memelgebiet zwischen den Weltkriegen, dem Leben der Deutschen in Litauen und den deutsch-litauischen Kulturbeziehungen. Etwa die Hälfte der Bezieher der Printausgabe AA bilden die Nachkommen der Ostpreußen und der Litauendeutschen, darüberhinaus Wissenschaftler und an Litauen Interessierte. Die Zahl der Benutzer der Onlineausgabe geht jährlich in die Tausende, die Beiträge der AA werden häufig in anderen Fachzeitschriften zitiert.

Lange Zeit stellten deutsche Autoren die Mehrheit der Artikel, doch in den letzten zehn Jahren mehren sich die Beiträge litauischer Autoren. Dadurch steigt auch die Zahl der zu übersetzenden Beiträge, die meistens von der Redaktion selbst vorgenommen werden. In Litauen wird das Jahrbuch aus sprachlichen Gründen weniger gelesen, von litauischen Wissenschaftlern aber wahrgenommen und zitiert.

Eigentlich ist die Erforschung deutsch-litauischer Beziehungen für Litauen wichtiger als für Deutschland. Daher geben die Herausgeber die Hoffnung nicht auf, dass ihr Jahrbuch irgendwann von einer ähnlichen Zeitschrift in Litauen abgelöst wird, weil eine ehrenamtliche Arbeit ohne finanzielle Unterstützung staatlicherseits auf die Dauer nicht möglich ist.

GERMAN CHRONICLE „ANNABERGER ANNALEN ÜBER LITAUEN
UND DEUTSCH-LITAUISCHE BEZIEHUNGEN“ IS
A QUARTER OF A CENTURY OLD

Arthur Hermann

Summary

The subject of the research is the chronicle “Annaberger Annalen über Litauen und deutsch-litauische Beziehungen“ (“Anaberg’s Annascript on Lithuania and German-Lithuanian Relations”), which is published in Germany since year 1993. Over the period of 25 years, 26 volumes have been traditionally and digitally published, consisting of 318 articles authored by 221 researchers and covering 7440 pages. Prepared and published by an initiator group: Arthur Hermann, Annemarie Lepa, dr. Christina Nikolajew ir dr. Lina Pilypaitytė. The clients are Baltischer

Christlicher Bund (Bonn) and the Litauisches Kulturinstitut (Lampertheim). There is a tradition of publishing scientific articles in two thirds of each volume and to have one-third for publications of a different kind. What is more, the part of scientific articles is constantly increasing. In the past, the relationship between the German Ordinance and the Grand Duchy of Lithuania has been further explored whilst today it is more often written about the 19th–20th centuries of German-Lithuanian relations and other issues concerning people of East Prussia, Klaipėda region and heritage. There are about 100 subscribers of the annual edition of the printed version and thousands of the digital version. The future of the chronicle is not clear due to financing problems.

KEY WORDS: Annaberger Annalen über Litauen und deutsch-litauische Beziehungen, Annaberg's leaflet, Baltisches Jahrbuch, Annaberg's congregations, Lithuanian institute of culture, Jazeps Urdze, Arthur Hermann, Annemarie Lepa, Ruth Kibelka, Klaus Barthel, Silva Pocyte.

*Īteikta 2018 m. spalio 2 d.
Priimta 2018 m. spalio 15 d.*